

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

Туляков Вячеслав Олексійович ЖЕРТВИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯК СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН	349
Мирошніченко Наталія Анатоліївна СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЇХ ВПЛИВ НА КВАЛІФІКАЦІЮ	353
Коломієць Юлія Юріївна НАУКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА НА ПОРОЗІ НОВОЇ УКРАЇНИ.	356
Полянський Євген Юрійович ЩОДО ПОКРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	358
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	360
Агапова Каріна Вікторівна ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ МОЛОДІЖНИМИ УГРУПОВАННЯМИ В УКРАЇНІ	362
Берш Анастасія Яковлівна КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ	364
Бойченко Віталій Петрович ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ	365
Горбачова Ірина Михайлівна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ ЗА КК УКРАЇНИ.	367
Гуменюк Віталій Васильович ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДСТРОЧЕННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ, ПРИМИРЕННЯ ЗЛОЧИНЦЯ ТА ПОТЕРПІЛОГО, ДІЯЛЬНОГО КАЯТТЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ НІМЕЧЧИНИ	370
Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна МЕДИЧНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	372
Колодін Денис Олексійович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ВИБОРЧУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	375
Тавлуй Олена Вікторівна ВЧИНЕННЯ КРАДІЖКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ	376
Тимофєєва Лілія Юріївна НЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСЛУЖЕНОГО ПОМ'ЯКШЕННЯ ЯК ПРОЯВ НЕПРОПОРЦІЙНОСТІ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ	378
Хильченко Анастасія Сергіївна ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	380
Хімченко Світлана Анатоліївна ЗАХИСТ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ	383
Чугуніков Ігор Іванович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: НЕОБХІДНІСТЬ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ	385
Камінський Петро Валерійович ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ	389
Павлова Олександра Сергіївна ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ І ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	391
Кулик Анастасія Валеріївна ОКРЕМІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНИМ ПОСЯГАННЯМ ...	394
Малишева Марина Валеріївна НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ДОСЛІД» ТА «ЕКСПЕРИМЕНТ» ЯК ПРИЧИНА ПРОБЛЕМ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДІВ НАД ЛЮДИНОЮ	396
Мустафаєва Анна Іванівна КІБЕРБЕЗПЕКА ОСОБИ, СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ	399
Нековаль Єгор Ігорович ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРН.	400
Поліщук Яна Романівна ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	403

метів (ст. 301 КК України); створення або утримання місць розпусти і звідництва (ст. 302 КК України); сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303 КК України); ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості (ст. 300 КК України); наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст. 297 КК України); жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК України);

3) норми КК України про злочинні посягання в сфері релігійних відносин: порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії (ст. 161 КК України); пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178 КК України); незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179 КК України); перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст. 180 КК України); посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст. 181 КК України).

Зазначені суспільно небезпечні діяння, на наш погляд, характеризуються очевидною спільністю їхньої юридичної природи, єдністю їхнього видового об'єкта, у ролі якого виступають суспільні відносини в духовній сфері.

Як бачимо, найважливіші з цих моделей безпосередньо було визначено суто антропологічними характеристиками та факторами ідеологічного характеру, або іншими чинниками, які впливають на соціалізацію суб'єктів кримінальних правовідносин.

Таким чином, на підставі викладеного про зміст поняття суспільної моралі та моральності, її місця і значення в системі громадського порядку і інших об'єктів кримінально-правової охорони можна зробити висновок щодо необхідності удосконалювання правових механізмів регулювання суспільних відносин, що виникають у духовній сфері, повинно стати пріоритетним напрямком державної політики (у тому числі і кримінальної політики) в галузі забезпечення моральності і духовної безпеки особистості, суспільства і держави. Здійснення такої політики припускає, зокрема, і вдосконалення існуючої системи і юридичних ознак складів відповідних злочинів, а також розробку нових складів злочинів (з урахуванням специфіки як кримінальної відповідальності, так і духовної сфери життя) і включення відповідних правових норм у чинний КК України.

Ключові слова: моральність, суспільна мораль, кримінальне законодавство, кримінальне правопорушення.

Keywords: morality, social morality, criminal legislation, criminal offense.

Горбачова Ірина Михайлівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСИЛЬНИЦЬКЕ ЗНИКНЕННЯ ЗА КК УКРАЇНИ

З 2014 року зі здійсненням агресії проти України постало питання протидії насильницькому зникненню людей, які знаходилися на окупованих територіях, та були піддані арешту, затриманню або викраденню представниками держави-агресора, при цьому російська сторона відмовлялася від визнання таких дій, не повідомляла про долю чи місце перебування цих осіб. З початком широкомасштабного вторгнення ця проблема загострилася. Як зазначають представники глобальної ініціативи «Т4Р», Національною поліцією України надано інформацію, що у період з 24 лютого 2022 року до 07 лютого 2023 року зареєстровано 19967 заяв та повідомлень за фактами зникнення осіб безвісти за особливих обставин [1]. В переважній більшості жертвами насильницького зникнення стають представники військових структур

України, члени їх родин, представники правоохоронних органів, службові особи на керівних посадах місцевих муніципальних та державних органів, журналісти та особи з відкрито проукраїнською позицією, релігійні лідери та представники освіти. За свідченнями осіб, яких вдалося повернути за результатами обміну полонених, або які самостійно втекли, вони піддавалися тортурам, катуванням, знущанням, спричинялися тілесні ушкодження, їх примушували вчиняти певні дії всупереч їх волі. Встановлення винних та притягнення їх до відповідальності та покарання за вчинене є одним із нагальних завдань правоохоронної системи України.

Відповідно до Закону від 17 червня 2015 року № 525-VIII Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20.12.2006р. Згідно до положень Конвенції від 20.12.2006р. (абз. 5 Преамбули [2]) та Римського статуту Міжнародного кримінального суду (п. і ч. 1 ст. 7 [3]) насильницьке зникнення осіб визначається як один із злочинів проти людяності.

Законом «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 року № 2505-VIII (наразі назва в редакції від 14.04.2022 р. – «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [4]) до КК України було внесені зміни, та передбачено кримінальну відповідальність за насильницьке зникнення статтею 146-1. Оскільки первинна редакція статті викликала ряд зауважень, в тому числі з питання некоректності формування ч. 2 примітки до статті та формулювання самого складу злочину, в подальшому було внесені зміни, однак і наразі залишається неузгодженим формулювання суб'єктного та об'єктного складу цього злочину відповідно до вимог Міжнародної конвенції 2006р.

По-перше, відкритим залишається питання, чому в умовах широкомасштабної агресії, значної кількості зниклих без вісті (особливо, на окупованих територіях) осіб, зафіксовані факти катування та нелюдського поводження щодо таких осіб з боку представників агресора, насильницьке зникнення в Україні відноситься до кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. Оскільки міжнародний вектор протидії цьому злочину спрямований на визнання цього злочину як міжнародного злочину проти людяності, тож і основним об'єктом посягання насильницького зникнення є міжнародний правопорядок, безпека людства. Крім того, в диспозиції ч. 1 ст. 146-1 КК України не йдеться про те, що такі дії як арешт або затримання, наприклад, є незаконними. Тобто Закон допускає можливість законного затримання або арешту особи, але суб'єкт цього злочину відмовляється визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, або в подальшому приховує інформацію про місце перебування такої особи, її долю. Ця думка вже висловлювалася в науковій літературі А. В. Андрушко [5], А. С. Політовою [6], є слушною та актуальною. Тому вбачається необхідним віднесення цього складу злочину до XX розділу Особливої частини КК України.

По-друге, суб'єктний склад насильницького зникнення за ст. 146-1 КК України значно вужчий, аніж це передбачено нормами міжнародного права, та не охоплює коло осіб, які не є «представниками держави», а є «іншими особами, які вчиняють такі дії з дозволу, за підтримки чи за згодою держави». І оскільки на сьогодні не встановлено всі випадки насильницького зникнення з окупованих територій України, тим більше відсутня можливість проведення слідчих дій, в подальшому при встановленні осіб, які здійснювали такі дії, може з'ясуватися, що вони не є «представником держави, в т.ч. іноземної», не є громадянами України, а отже випадають зі сфери дії цієї статті. До 01.12.2022р. стаття діяла в редакції, що містила примітку 1 до неї, яка давала законодавче тлумачення «представника держави» як службової особи, а також особи або групи осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави. Але в грудні 2022 року примітка була виключена повністю, а з нею і зникло поширювальне законодавче (легальне) тлумачення поняття «представника держави». Наразі при визначенні суб'єкта цього злочину можна говорити тільки як про службову особу, що діє від імені держави, оскільки поширювальне тлумачення відповідно до норм міжнародного права без вказівки в КК України або Рішенні Конституційного суду неможливе.

Третій аспект, на який слід звернути увагу в контексті правового регулювання відповідальності насильницького зникнення за КК України, це його караність. Згідно до ч.1 ст. 146-1 КК України за насильницьке зникнення передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Враховуючи то факт, що при вчиненні цього злочину окрім безпеки людства, особистої свободи людини, в переважній більшості випадків спричиняється шкода здоров'ю потерпілого, честі та гідності, моральні страждання, в деяких випадках – смерть, при цьому особа позбавлена можливості захистити себе, і якщо виходити з того, що суб'єкт це представник держави, тобто службова особа, наділена певними повноваженнями, тож визнання такого діяння як нетяжкого злочину є невиправданим. Дії, вчинені представником влади за ч. 2 ст. 436-1 КК України, або службовою особою за ч. 3 ст. 436-2 КК України, караються позбавленням волі від 5 до 8, або в другому випадку – до 10 років. Ступінь суспільної небезпечності цих діянь службової особи напевне є не більш небезпечними, ніж діяння, передбачене ч. 1 ст. 146-1 КК України. Якщо ж навіть розглядати цей злочин в межах третього розділу Особливої частини КК України, то за ступенем суспільної небезпечності насильницьке зникнення тяжіє до захоплення заручників або торгівлі людьми, а тому в будь-якому випадку ступінь суспільної небезпечності насильницького зникнення не може визначатися як нетяжкий злочин.

Таким чином, кримінальна відповідальність за насильницьке зникнення в Україні потребує законодавчих змін, як в частині вірного визначення основного об'єкту посягання, конкретизації ознак складу злочину, так і в питанні визначення ступеня тяжкості цього злочину.

Список використаних джерел

1. Мірошниченко В. Насильницькі зникнення на території України з 24 лютого 2022 року. URL: <https://t4pua.org/1428>
2. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень : від 20.12.2006р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l54#Text
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду : від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
4. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>
5. Андрушко А. До питання про об'єкт насильницького зникнення. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 груд. 2020 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 241–244. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32834>
6. Політова А. С. Насильницьке зникнення: чи є потреба в удосконаленні? *Наукові перспективи*. 2023. № 8 (38). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/6072/6106>

Ключові слова: насильницьке зникнення, міжнародний злочин, воля та честь особи, особиста недоторканість, службова особа, тяжкість злочину, покарання.

Keywords: enforced disappearance, international crime, liberty and honor of a person, personal untouchability, official, danger of crime, punishment.